

Kieli ja kielitietoisuus

Sanna Mustonen & Eija Aalto

sanna.s.mustonen@jyu.fi & eija.aalto@jyu.fi

1083 Suomen kielen ja kirjallisuuden pedagogiikka

16.9.2025

Tavoitteena

Tämän opintojakson opiskeltuasi

- **ymmärrät kielen sosiaalisen ja tilanteisen luonteen sekä kielten merkityksen identiteettien rakentumisessa**
- **osaat ohjata ja arvioida monimuotoisten tekstien tulkinta- ja tuottamisprosesseja oppijälähtöisesti oppimisen eri vaiheissa**
- **osaat arvioida ja kehittää omaa kieliasiantuntijuuttasi, esimerkiksi monimuotoisten tekstien tulkitsemisen ja tuottamisen taitojasi.**

Ennakkotehtävä seuraavaan suurryhmään

Oheisesta linkistä ja qr-koodin alta löydät ennakkotehtävän ensi viikon KIELI-luentoa varten.

- Tehtävä kannattaa tehdä hyvissä ajoin (vaikka vastausaika onkin 14.9. saakka)
- Ota vastauksesi talteen ennen kyselystä poistumista, sillä tarvitset sitä myöhemmin: Paina vasemmassa laidassa olevaa lähetä-kuvaketta ja lisää oma sähköpostiosoitteesi. Näin kirjoittamasi vastaukset tulevat sähköpostiisi. Kopioi ne sieltä PROpeesi myöhempää käyttöä varten.

<https://link.webropol.fi/survey/5/346A415A550C6C4A>

karolinkaxx_4 ja muut tykkäävät tästä
 normal_suomi 🥰💖💎 Angel Hair suklaata on vihdoon saapunut NORMALiin! Tämä uutuusherku pitää sisällään vadelman makuista valkosuklaata, hattaraa sekä pistaasikreemiä 🍓
 Tuotetta on saatavilla rajallinen erä ja myymäläsaatavuus voi vaihdella ✨
 #normalsuomi #angelhair #dubaco #dubaichocolate #suklaa #dubaisuklaa

Mitä tehtävillä opitaan partitiivista? Miten lähestymistavat eroavat?

Taivutan nomineja

tehtäväkirja s. 70–71

Nomineja ovat substantiivit, adjektiivit, pronominit ja numeraalit. Kaikki nomininit taipuvat samalla tavalla sijamuodoissa. Sijamuotoja ovat esimerkiksi nominatiivi, genetiivi ja partitiivi. Nomininit voivat olla yksikössä tai monikossa.

	nominatiivi	genetiivi	partitiivi
substantiivi	perhe	perheen	perhettä
substantiivi (monikko)	perheet	perheiden	perheitä
adjektiivi	uusi	uuden	uutta
adjektiivi (monikko)	uudet	uusien	uusia
pronomini	minä	minun	minua
numeraali	kolme	kolmen	kolmea

1 Lue kypärään kirjoitettu virke.

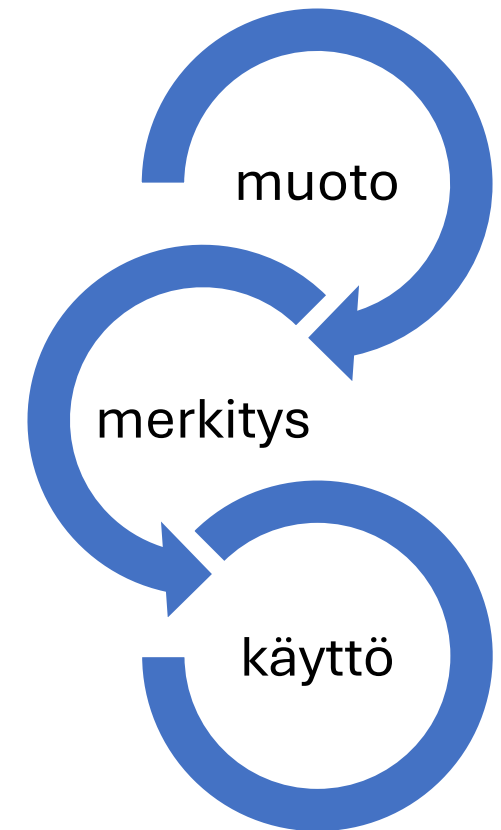
- Kirjoita virkkeen nomininit allekkain vihkoosi.
- Kirjoita nominien viereen niiden perusmuodot.
- Kirjoita nominien viereen niiden sanaluokka.

2 Taivuta nomineja mallin mukaan.
 poika, pojan, poikaa, poikana, pojaksi, pojasta, pojalle
 a. kolme
 b. me
 c. suuri koti

Mitkä tekstin sanat ovat partitiivissa (-a/ä, -ta/tä -muoto)?
 Mitä partitiivi niissä ilmaisee?

Kielitiedon opettamisen kipupisteitä

- Irrallisuus:
  - ”Kieli” irrotetaan tilanteista / teksteistä (esim. oppikirjoissa kielitieto erillisenä osiona)
  - analyysi irrallisten sanojen ja lauseiden tasolla
- Muotojen nimeäminen ja luokittelu
  - Merkityksettömät termit?
  - Merkityksettömät luokat?
  - Kytkös käyttöön? Mitä muodoilla tehdään?
- Valmiit luokitukset vs. oivaltaminen itse

Kielenopetus: formalistinen ja funktionaalinen lähestymistapa

---

	Perinteinen (formalistinen) opetustapa	Funktionaalinen kielenopetus
Mitä kieli on?	Rakennneosien järjestelmä, autonominen säännöstö	Sosiaalinen ja kognitiivinen ilmiö, keino ilmaista merkityksiä; ”kielen merkitys on funktio kontekstissaan”
Miten kieltä opitaan?	Sisäistämällä sääntöjärjestelmä; muotojen analyysistä ja automaattistamisesta niiden käyttöön (toisto, palaute ja korjaus)	Oppimalla havainnoimaan ja muuntelemaan kielenkäyttöä aidoissa tilanteissa; kielen käytöstä muotojen analyysiin (toisto, palaute ja korjaus)
Mitä kehitetään?	Kirjakielen normien ja sääntöjen hallintaa, kykyä nimetä ja luokitella kieltä	Tiedostumista kielen merkityksistä, muodoista ja käytöstä; taitoa käyttää kieltä
Tarkastelun yksikkö?	Irralliset sanat, lauseet ja virkkeet	Tekstit ja dialogit konteksteissaan
Mikä on tekstien asema?	Tekstit ovat ”poiminnan paikkoja”, esimerkkejä kieliopillisista seikoista	Tekstit ovat tapoja vuorovaikuttaa

---

Mitä kielen rakenteilla tehdään?

Mitä merkityksiä **adessiivilla** (MILLÄ?-muoto: -lla) on?

Mulla on nälkä.

Mä oon ihan pihalla...

Melontasafari järvellä

Kävittekö kirkolla?

Ope oli tänään hyvällä tuulella.

Tuutko aamulla vai illalla?

Kesällä pitää olla lomalla!

Me käytiin kahvilla.

Ei jaksa kävellä, mennään autolla!

Saako kirjottaa koneella?

Funktionaalisuus

- Kieli on **sosiaalisen vuorovaikutuksen väline**; kielellä ilmaistaan merkityksiä ja sillä toimitaan (funktiot)
  - **Oppimista ohjaa käyttötarve** (ei muotojen vaikeusjärjestys)
  - Kielen säännönmukaisuudet hahmotetaan käytön kautta, **itse oivaltaen**
- **Toiminnallista, osallistavaa** pedagogiikkaa
- Käytössä **autenttinen, tilanteinen**, ei liian yksinkertaistettu kieli
- Fokuksessa ensin kielen käyttö ja merkitykset, vasta sitten muoto
- Oppija ohjataan tekemään luokituksia ja analyysia itse
- Kielen kuvaus ei ole aukotonta, käsitteet läpinäkyviä (esim. genetiivi → n-muoto)

Lue lisää:

Lauranto, Y. (2023)
<https://www.funksuomi.fi/blogi/kielenopetus-kielioppi-ja-funktionaalisuus/>

Vertaile lähestymistapoja

Verbit

Verbit kuvaavat tapahtumista, tekemistä, tuntemista, liikkumista ja olemista. Verbin löytää kysymällä *mitä tekee*, *mitä tapahtuu*.

Leijona **hiipii** areenalle.

Pikku pelle **on** hauska.

Viljo ja Luttana **taputtavat** katsomossa.

Verbeillä on myönteisiä ja kielteisiä muotoja. **Kieltomuodon** tunnistaa sanasta *ei*.

Pelle **ei** kaadu.

En ole surullinen.

Kaikilla verbeillä on **perusmuoto**. Verbin perusmuodon saa, kun lisää verbin eteen täytyy-verbin. Perusmuotoa tarvitaan, kun verbiä etsitään sanakirjasta.

Pellen täytyy **aivastaa**.

Kanin täytyy **hypätä**.

Verbit taipuvat **persoonamuodoissa**.

Minä nauran.	Minä en naura.
Sinä naurat.	Sinä et naura.
Hän nauraa.	Hän ei naura.
Me nauramme.	Me emme naura.
Te nauratte.	Te ette naura.
He nauravat.	He eivät naura.
Nauretaan.	Ei naureta.

Rakenne- Verbin persoonataivutus

Kun kerrot, mitä harrastat tai teet päivän aikana, tarvitset verbejä.
Verbi kertoo, mitä joku tekee.

1. Verbit sanoina

- Keksi käsitekarttoihin mahdollisimman paljon 1) liikkumista ja 2) paikallaan olemista ilmaisevia verbejä.
- Esittäkää verbejä pantomiiminä luokassa ja opetelkaa muistamaan ne.

2. Verbit tekstissä

- Lue viestit A–C.
- Kirjoita viestin päälle, onko se 1) mainos, 2) tekstiviesti vai 3) viesti keittiön pöydällä.
- Alleviivaa teksteistä kaikki verbit.

A) _____
Moi,
mä lähdin Teemulle. Tulen illalla,
en ole myöhään. Mä käyn samalla
kaupassa.
T: Jusu

B) _____
Vihaatko siivoamista?
Aina kun siivoat, käytä Superpuhtoa!
Superpuhto pesee sisällä ja ulkona!

C) _____
Moi,
mä olen nyt junassa. Voitko tulla
hakemaan mut asemalta? Täällä
sataa ja mä en halua kävellä :(

Verbi taipuu persoonamuodoissa.
Persoonamuoto kertoo, kuka tekee.
Kävelen kouluun.
Tuletko huomenna meille?

3. Taivuta verbejä persoonamuodoissa.

- Kirjoita puuttuvat verbit taulukkoon.
- Ympyröi värikynällä verbin persoonapäätteet.

PERUSMUOTO	KÄYDÄ uimassa	SOITTAA pianoa	PELATA sulkapalloa
Minä / Mä		soitan	
Sinä / Sä	käyt		
Hän / Se		soittaa	
Me	käymme / käydään		
Te			
He / Ne	käyvät /	/ soittaa	

4. Verbin Ei-muoto (kieltomuoto)

- Kirjoita puuttuvat verbit taulukkoon.
- Ympyröi värikynällä, mitä Ei-sanalle tapahtuu, kun taivutat verbejä.

VERBIN EI-MUOTO		
	EI + KÄYDÄ uimassa	EI + PELATA sulkapalloa
Minä / Mä	en käy	en pelaa
Sinä / Sä		
Hän / Se		
Me	emme käy / ei käydä	
Te		
He / Ne		/ ei käy

OPS 1–2 lk (ops 2014)

Oppimisprosessin kannalta keskeisiä arvioinnin ja palautteen antamisen kohteita äidinkielen ja kirjallisuuden eri oppimäärissä ovat

- edistyminen itsensä ilmaisemisessa ja vuorovaikutustaidoissa, sana ja käsitevarannon karttuminen
- edistyminen lukutaidossa sekä tekstien ymmärtämisessä ja lukemisen harrastamisessa
- edistyminen tekstin tuottamisessa, erityisesti käsin kirjoittamisen ja näppäintaitojen kehittyminen •
- **edistyminen kielen ja kulttuurin ymmärtämisessä, erityisesti havaintojen tekeminen sanojen merkityksestä ja arjen kielenkäyttötilanteista.**

Keskeinen kieleen liittyvä sisältöalue:

- S4 Kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin ymmärtäminen **Vahvistetaan kielellistä tietoisuutta tekemällä havaintoja** puhutusta kielestä ja tutustumalla kirjoitettuun kieleen kuunnellen ja lukien. **Tehdään havaintoja eri puhetavoista, koulussa ja vapaa-ajalla esillä olevista kielistä sekä kielenkäytön vaikutuksesta muihin. Pohditaan** yhdessä sanoja, sanontoja ja ilmaisutapoja, leikitellään kielellä lorujen, runojen ja sanaleikkien avulla.

Ops 3–6 lk

Havainnot teksteistä → Mitä käsitteitä tarvitaan kielenkäytöstä puhumiseen?

Oppiaineen tehtävä:

- Oppilaiden arjen kieli ja tekstitaitoja laajennetaan niin, että he saavat **valmiuksia havaintojen ja ilmiöiden käsitteellistämiseen, ajattelunsa kielentämiseen** ja luovuutensa kehittämiseen.
- Kielitiedon opetuksen tehtävänä on **tukea ja kehittää kielitietoisuutta ja kielen havainnoinnin taitoja**. Opetus perustuu yhteisölliseen ja funktionaaliseen näkemykseen kielestä: kielen rakenteita opiskellaan **ikäkaudelle tyypillisten kielenkäyttötilanteiden ja tekstilajien yhteydessä**. Opetuksessa edetään portaittain oppilaiden kehitysvaiheen mukaan.
- Koulun kieltenopetuksen lähtökohtana on **kielen käyttö eri tilanteissa**. Se vahvistaa oppilaiden kielitietoisuutta ja eri kielten rinnakkaista käyttöä sekä monilukutaidon kehittymistä. Oppilaat oppivat tekemään **havaintoja erikielisistä teksteistä ja vuorovaikutuksen käytänteistä, käyttämään kielitiedon käsitteitä tekstien tulkinnassa** ja hyödyntämään erilaisia tapoja oppia kieliä
- Tietoa kielestä, kirjallisuudesta, mediasta ja muusta kulttuurista opitaan kielellisten taitojen kehittämisen ja tekstien merkitysten tarkastelun yhteydessä. Opetuksen tavoitteena on **herättää kiinnostus ja antaa välineitä kielen havainnointiin**, lukuharrastukseen ja monenlaiseen ilmaisuun sekä tarjota kieleen ja kirjallisuuteen liittyviä elämyksiä.

Kielen variaatio

Kieli elää

- ajallisesti
- sosiaalisesti
- alueellisesti
- yksilöittäin

Millaisia kielimuotoja sinä käytät?

Kenen kanssa? Missä tilanteissa?

Pekka Sauri

@pekkasauri

Helsingissä. Jännittävää. Krähnystin kahvilaan.

- What would you like, kysyi kassa-agentti.

- Yks Flat White, sanoin. - Juon täällä.

- Here or Take Away, kysyi hän. Luovutin.

- Here, inahdin.

Maksoin. Kassa kollegalleen:

- Älytön ruuhka yhtäkkiä. Tee vielä yks flätti. ☕

09:39 » ts chatti täynnä brainrottii 💔🍷 +3 ☆
09:39 » TAPSA ON ATHE CHIEF ☆
09:39 » Onko ketään suomalaisii? +1 ☆
09:39 » 🇹🇷 +4 ☆
09:39 » chat is tapsa valid? +9 ☆
09:39 » Köyhyys näkyy, laina ei +8 ☆
09:39 » 🇨🇳 +4 ☆
09:39 » Any foreigners here? +1 ☆
09:38 » and right now you can save 50 pounds per person +8 ☆
09:38 » Sait the name ☆
09:38 » tapsa aura farmaa +2 ☆
09:38 » Kiitos Tapsa! +1 ☆
09:38 » AURA ✅✅✅✅ +2 ☆
09:38 » Sori jos täs chatis on moderaattoreit we got u WORKING +17 ☆
09:38 » Now we talking TAPIOOOOO +1 ☆
09:38 » Aamuja ☆
09:38 » sanoitko just "työ" +3 ☆
09:38 » Onko baddien scooraamis kurssi? +3 ☆
09:38 » joutuuko vankilaa ☆
09:38 » Kpmg paras big4 ☆

Yliopiston rehtori sai kuulla olevansa skibidi ja sigma – ”Olen ilahtunut”
Itä-Suomen yliopiston rehtori kertoo havainneensa, että nuorison käyttämä kieli elää ja on erilaista joka vuosi.

– Jouduin googlettelemaan kommentit, että uskallanko laittaa niitä jakoon, vai sisältävätkö ne jotain törkeyksiä. Sain selville, että ne ovat positiivishenkisiä.

IS 2.9.2025 [Yliopiston rehtori sai kuulla olevansa skibidi ja sigma - Ilta-Sanomat](#)

Kieli vaihtelee

Kirjakieli: Normisuositusten mukainen kirjoitettu kieli ja lukupuhunta

Puhekieli: Normittamaton, tilanteen mukaan vaihteleva kielimuoto

Murre: Paikallinen, vanhastaan käytetty kielimuoto

Slangi

1. Kaupungeissa syntynyt paikallinen, tietyn yhteisön tai ikäryhmän kielimuoto (aiemmin ruotsi ja venäjä, nyt englanti, arabia ja somalia isoimmat vaikuttajat)
2. tietyn ammattikunnan puhekieli, jargon

Idiolekti: Kunkin puhujan oma tapa puhua

Kieleily (translanguaging): Käytetään joustavasti ja tarkoituksenmukaisesti kaikkia kielellisiä resursseja (purkaa yksikielisyysmyyttiä; tukee sisältöjen oppimista ja identiteetin rakentamista)

Millaista tietoa kielestä oppija tarvitsee?

(Kauppinen 2010, mukailut Aalto)

- Tietoa **kielen tehtävistä** eli funktioista
  - Mitä kaikkea kielellä tehdään?
  - Miten se toimii eri yhteyksissä?
- Tietoa **kielen rakenteista** ja niiden tehtävistä/merkityksistä
- **Käsitteitä** kielestä puhumiseen
- Tietoa **kielen variaatiosta** eli tilanteisesta vaihtelusta ja muuttumisesta
- Tietoa kielen **normeista** (sopimusluonne)

LASTEN UUTISET

Viikon kysymys

Kuuntele juttu

4.6. 2:00

Tämä kysely on tarkoitettu lapsille. Tulokset julkaistaan HS Lasten uutiset -lehdessä.

Pidätkö saunomisesta?

- ☐ Kyllä, viihdyn kunnon löylyissä hyvän tovin.
- ☐ Tykkään saunoa, mutta vain miedoissa löylyissä.
- ☐ Enpä juuri, kuumuus ahdistaa.
- ☐ Saunaan? Ei ikinä, kamalaa!

karolinkaxx_4 ja muut tykkäävät tästä
normal_suomi 🥰💖💎 Angel Hair suklaata on vihdoin saapunut NORMALiin! Tämä uutuusherku pitää sisällään vadelman makuista valkosuklaata, hattaraa sekä pistaasikreemiä 🍓

Tuotetta on saatavilla rajallinen erä ja myymäläsaatavuus voi vaihdella ✨

#normalsuomi #angelhair #dubaco #dubaichocolate #suklaa #dubaisuklaa

1. Mikä teksti?

- Mikä on tekstin konteksti? Kenelle teksti on suunnattu ja miksi?
- Mikä on tekstin tekstilaji?

Mistä lause- ja sanatason seikoista ja muista tekstin elementeistä teet päätelmäsi?

2. Mistä tekstin kielellisistä elementeistä tunnistaa kysymyksen ja vastauksen?

- 3. Etsi tekstistä ja kirjaa alla olevaan laatikkoon: verbi, aikaa ilmaiseva ilmaus, liitepartikkeli, konjunktio, monikkomuotoinen sana, partikkeli.
- 4. Millä kielellisillä ja visuaalisilla keinoilla teksti pyrkii vetoamaan kohdeyleisöön?

Opintojakson tavoitteet: Tämän opintojakson opiskeltuasi

-
- **ymmärrät kielen sosiaalisen ja tilanteisen luonteen sekä kielten merkityksen identiteettien rakentumisessa**
  - osaat ohjata ja arvioida monimuotoisten tekstien tulkinta- ja tuottamisprosesseja oppijälhtöisesti oppimisen eri vaiheissa
-
- **osaat arvioida ja kehittää omaa kieliasiantuntijuuttasi, esimerkiksi monimuotoisten tekstien tulkitsemisen ja tuottamisen taitojasi.**

Mitä sinä opit tällä luennolla?

Kieli-tehtävien pisteytysohjeet Peda.netissä:

<https://peda.net/id/b582651688b>

Hyödynnä niitä oman kieli- ja viestintäasiantuntijuutesi itsearvioinnissa ja reflektoinnissa.

Tarkemmat ohjeet demoryhmäsi opettajalta.

Ensi viikon luennolla monikielisyys ja S2-oppilaiden näkökulma, kieli ja identiteetti

Luokanopettaja S2- ja S1-oppimäärän opettajana